

Большинство отмеченных видов относятся к типичным обитателям герпетобия, но спорадично встречаются и в травянистом (почти все лигеиды, кореиды, беритиды, тингиды, некоторые набиды и щитники), древесном (пирокорида) и почвенном (набиды подсемейства Prostommatinae, все Cydnidae) ярусах. Часть видов следует отнести к факультативным герпетобионтам – Anthocoridae, Reduviidae, отдельные Coreidae и Lygaeidae. То есть, по преферендуму ярусного обитания, гемиптерофауна герпетобия урбоценозов представлена несколькими (частично переходными) группами: герпетохорто- (доминанты), геогерпето- (субдоминанты), герпетодендро- и хортогерпетобионтами.

Анализ трофической специализации данной группы клопов показал доминирование растительноядных полифагов, особенно Lygaeidae и Pyrrhocoridae, в меньшей мере – Cydnidae Berytidae, Coreidae и Tingidae. Среди типичных зоофагов преобладали Nabidae (*Alloeorhynchus flavipes* (Fieber, 1836), реже – виды рода *Prostemma*).

В дальнейшем наши исследования будут продолжены, планируется углубленное изучение экологической и пространственной структур подотряда в условиях городских экосистем.

Філатова О. В.

РІДКІСНА ФІТОБІОТА ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАЧЕПИЛІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Національний фармацевтичний університет
ztaxon@i.ua*

Filatova O.V. RARE PHYTOBIOTA OF PROTECTED AREAS OF ZAKYPLYV DISTRICTS OF KHARKIV REGION. The study of the phytobiota of the Zakylyliv districts of the Kharkiv region proved that there are 5 protected areas and 5 perspective territories for building reserves, which are characterized by significant cenotic and floristic diversity. Phytocoenotic analysis showed that they represented all types of natural vegetation typical for the region: real and shrub steppe, floodplain forests, real, saline and marshy meadows, semi-aquatic and aquatic vegetation, where 3 rare for Ukrainian vegetative groups and 10 species listed in the Red Book of Ukraine.

Key words: rare species of plants, rare plant groups, nature reserve fund, Kharkiv region.

До природно-заповідного фонду (ПЗФ) Зачепилівського району Харківщини на 09.2019 включені 5 територій, загальною площею 1377 га, що складає 1,74% від всієї площі району [2]. Це не відповідає сучасним міжнародним вимогам і зумовлює доцільність проведення робіт по всебічному вивченню біоти району.

Ботанічні дослідження проводили протягом 1995-2014 рр. під час експедиційних виїздів із ботаніками лабораторії проблем заповідних територій Українського науково-дослідного інституту екологічних проблем. Обстежували заповідні та перспективні для заповідання території задля створення кадастру та оптимізації мережі ПЗФ, створення екологічної мережі Харківської області як складової Екологічної мережі України. За програмою польових і лабораторних досліджень визначали: тип рослинності, типові та переважаючі рослини

угруповання, рідкісні рослинні угруповання із Зеленої книги України (ЗКУ) [1], флористичний склад рідкісної біоти, зокрема: види рослин, занесені до Червоної книги України (ЧКУ) [4].

Майже всі існуючі об'єкти ПЗФ Зачепилівського району належать до зоологічних і є заказниками місцевого значення. Серед них найбільшу площу (1006га) має загальнозооогічний заказник «Російський Орчик». Він складається з трьох урочищ, що суттєво відрізняються рослинним покривом. Урочище «Турецький вал» розташовано на степових схилах берега р. Оріль; урочище «Орчик» охоплює частину піщаної тераси з псамофітною рослинністю та лісовими культурами сосни звичайної, а вздовж р. Оріль та її стариць природні діброві і вільшаники; урочище «Капінерне» розташовано у пониззі і вкрите рослинністю засолених луків та боліт. На території заказника «Російський Орчик» ми знайшли лише один вид, занесений до ЧКУ. Це псамофітний вид ковили – *Stipa borysthenica* Klovov ex Prokudin, що утворює угруповання *Stipeta borysthenicae*, які належать до азональних угруповань піщаних степів, перебувають під загрозою зникнення і занесені до ЗКУ.

Орнітологічний заказник «Займанський» має площу 157га. Він розташований на лівобережній заплавної терасі р. Оріль. Його рослинність досить строката і складається з мезофітних та гігрофітних угруповань: справжні, засолені та заболочені луки, високотравні болота, прибережно-водна та справжня водна рослинність по берегах стариць і Займанського лиману. До складу рідкісної флори заказника «Займанський» включені 3 лучні види із ЧКУ: *Gladiolus tenuis* M.Bieb., *Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. et Schult.f., *Tulipa quercetorum* Klovov et Zoz (ЧКУ).

Гідрологічний заказник «Орільський» створений у заплаві р. Оріль на площі 196га. Рослинний покрив представлений угрупованнями справжніх та заболочених луків, а також водно-болотною рослинністю чисельних дрібних водойм. До ЧКУ належить лише один вид – *Fritillaria meleagroides*.

До складу ПЗФ Зачепилівського району включені два ентомологічні заказники. Це «Шевченків яр» (площа 10,1га) та «Улянівський» (площа 8,4га). Вони створені на степових схилах балок серед полів сільськогосподарських культур для охорони корисної ентомофауни. Схили балки у заказнику «Шевченків яр» вкриті типовими степовими угрупованнями зі значною участю лікарських медоносів, серед яких *Crambe aspera* M. Vieb. (ЧКУ). Пониззя балки зволожено з угрупованнями очерету звичайного та видів верби. На території заказника «Улянівський» на початку 20 ст. було проведено заліснення. Схили балки терасовані, на них серед залишків степової флори окремими куртинами зростає ясен звичайний, по днищу – лісові культури. Рідкісна флора не збереглася.

Згідно проекту створення екологічної мережі Харківської області Зачепилівським районом проходять два екологічні коридори місцевого значення. Заплавою р. Берестова проходить Берестовий екокоридор, заплавою р. Оріль – Орільський [3].

У складі Берестового екокоридору зарезервованій для наступного заповідання орнітологічний заказник «Зачепилівський» (площа 48га), що

планується створити на території водно-болотного угіддя «Заплава р. Берестова» (площа 2230га). У заказнику «Зачепилівський» представлена заплавна рослинність старичних озер, боліт, справжніх і засолених луків. Територія водно-болотного угіддя включає заболочене русло р. Берестова, мілководні затоки, старичні озера, болота, справжні та засолені луки і вільшаники у притерасних пониззях. На луках Берестового екокоридору відмічені місцезростання рідкісних видів із родини Orchidaceae: *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó s.l. та *Orchis palustris* Jacq. (ЧКУ).

У складі Орільського екокоридора крім існуючих об'єктів ПЗФ: «Руський Орчик», «Орільський» та «Займанський», зарезервовані для наступного заповідання два гідрологічні заказники місцевого значення «Залінійний» (площа 420га) та «Новопекельний» (площа 310га) і одне водно-болотне угіддя – «Заплава р. Оріль» (площа 1785га). Території гідрологічних заказників розташовані переважно у заплаві та вкриті угрупованнями справжніх та засолених луків, прибережно-водною та водною рослинністю, а у Новопекельному, ще і заплавною дібровою, а також включають степові схили правого берега річки де представлені угруповання справжніх та чагарникових степів. На луках заказника «Залінійний» відмічено місцезростання *Tulipa quercetorum*, на степових схилах – *Stipa capillata* L. та *Stipa lessingiana* Trin. et Rupr. (ЧКУ), що утворюють типові угруповання справжніх злакових степів *Stipeta capillatae* та *Stipeta lessingiana*, занесені до ЗКУ. У заказнику «Новопекельний», крім рідкісних видів та угруповань, що знайдені у Залінійному у заплавної діброві відмічене місцезростання *Ornithogalum boucheanum* (Kunth) Asch (ЧКУ).

Водно-болотне угіддя «Заплава р. Оріль» включає заплаву з руслом р. Оріль та лиманами (Сомівський, Займанський, Скалонівський), старицями, заплавними озерами, болотами, луками, заплавними лісами, а також фрагменти справжніх степів на схилах надзаплавної тераси. До складу рідкісної фітобіоти цього угіддя належать види справжніх та засолених луків (*Gladiolus tenuis*, *Fritillaria meleagroides*, *Tulipa quercetorum*), заплавних дібров (*Ornithogalum boucheanum*), справжніх степів (*Stipa capillata*, *Stipa lessingiana*), що утворюють відповідні угруповання, занесені до ЗКУ.

Таким чином, дослідження фітобіоти Зачепилівського району Харківщини довели, що на 5 заповідних та 5 перспективних для заповідання територіях, що передбачено створити згідно запроєктованій екологічній мережі Харківської області, збереглися ділянки природних фітоценозів, які репрезентують всі властиві для регіону типи природної рослинності: справжні та чагарникові степи, заплавні ліси, справжні, засолені та болотисті луки, прибережно-водну и водну рослинність. Тут охороняються 3 степові рослинні угруповання (*Stipeta capillatae*, *Stipeta lessingiana*, *Stipeta borysthénicae*), занесені до ЗКУ та 10 видів рослин із ЧКУ: *Anacamptis palustris*, *Crambe aspera*, *Dactylorhiza maculata*, *Gladiolus tenuis*, *Fritillaria meleagroides*, *Ornithogalum boucheanum*, *Stipa borysthénica*, *S. capillata*, *S. lessingiana*, *Tulipa quercetorum*. Найбільший ступінь раритетного фіторізноманіття відмічений на території водно-болотного угіддя – Заплава р. Оріль, де зростають 2 угруповання із ЗКУ та 6 рідкісних видів із ЧКУ.

Список використаних джерел

1. Зелена книга України: під заг. ред. чл.-кор. НАН України Я. П. Дідуха. Київ: Альтерпрес, 2009. 448 с.
2. Клімов О.В., Вовк О.Г., Філатова О.В. та ін. Природно-заповідний фонд Харківської області: Довідник. Х.: Райдер, 2005. 304 с.
3. Клімов О. В. ., Філатова О. В, Надточий Г. С. та ін Екологічна мережа Харківської області: посібник. Харків, 2008. 168 с.
4. Червона книга України. Рослинний світ. Під заг. ред. Я.П. Дідуха. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 912 с.

Халімовська М.М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди, м.Харків
e-mail: halimovskajamarina306@gmail.com*

Khalimovska M. THEORETICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF MATHEMATICAL ABILITIES IN CHILDREN WITH SEVERE SPEECH IMPAIRMENT.
The analysis of special literature on the problem of the formation of mathematical abilities in children with severe speech development disorders is carried out.

***Keywords:** mathematical representations, speech impairment, speech pathology, severe speech development disorders.*

Формування математичних уявлень у дошкільників має величезне значення в освіті, розвитку, соціальної адаптації та підготовки до шкільного навчання. Це пов'язано з тим, що в останні роки спостерігається тенденція до різкого збільшення кількості дітей з найскладнішими мовними висновками і неврологічними діагнозами. Специфіка патології розвитку дітей з мовними порушеннями відбивається на якості засвоєння ними математичних знань, набуття вмінь та навичок.

Проблему виховання і навчання повноцінної мови по відношенню до дітей з мовними порушеннями висвітлюють дослідження провідних вчених: Р.Е. Левіна (1961, 2005), Т.Б. Філічева (1990), Г.В. Чиркіна (1991, 2005) та ін. В сучасних умовах, виникає не тільки необхідність корекції мовного недорозвинення, а й нормалізації всієї психічної сфери дитини. Багато досліджень вказують на те, що у дітей з тяжкими порушеннями мовленнєвого розвитку (далі ТПМР) спостерігаються труднощі в навчанні, пов'язані з недостатністю розвитку вищих психічних функцій: уваги, сприйняття, пам'яті, мислення та звичайно ж, мовлення (Р.Е. Левіна, 1961, 2005; Е.М. Мастюкова, 1976, 1983; Е.Ф. Соботович, 2003; О.Н. Усанова, 2006; Т.А. Фотекова, 1993, 1994; Г.В. Чиркіна, 1991, 2005 і ін.). Процес навчання математики вимагає злагодженої роботи комплексу сенсорно-перцептивних, мовних і інтелектуальних функцій і до сих пір представляє